Siyasi partiyaların və siyasi partiyalar bloklarının seçkilərdə iştirakının əsasları

Seçki təcrübəsi göstərir ki, siyasi partiyaların seçkilərdə iştirak fəallığı, onların ictimai-siyasi proseslərə təsir imkanları ildən-ilə artmaqdadır. Bu, bir sıra amillərlə yanaşı, ilk növbədə siyasi partiyaların inkişafı, ictimai-siyasi proseslərə yaxından cəlb olunması üçün ölkədə onlara yaradılmış əlverişli mühitlə bağlıdır. Eyni zamanda mövcud qanunvericilik seçkilər zamanı siyasi partiyaların öz məqsəd və məramına uyğun olaraq bloklarda birləşmək, vahid platforma ilə çıxış etmək, namizədlər irəli sürmək imkanlarını da tanıyır.

Seçki prosesinin iştirakçılarından biri kimi siyasi partiyalar blokunun yaradılma qaydası, fəaliyyət prinsipləri və digər mühüm məqamlar Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsində dəqiq və aydın şəkildə öz əksini tapıb. Qanunvericilikdə belə müəyyən olunub ki, siyasi partiyaların blokunu azı iki siyasi partiya yarada bilər və siyasi partiya blokun tərkibinə daxildirsə, seçkilərin keçirildiyi dövrdə müstəqil partiya kimi çıxış edə və ya digər bloka daxil ola bilməz. Siyasi partiyaların blokuna daxil olmaq barədə qərar isə bloka daxil olan hər bir siyasi partiyanın nizamnaməsinə uyğun qəbul edilməlidir. Yalnız yuxarıda qeyd edilən müvafiq qərar qəbul edildikdən sonra siyasi partiyaların səlahiyyətli nümayəndələri blokun yaradılması barədə birgə qərar imzalayırlar.

Siyasi partiyalar blokunun qeydə alınması üçünsə blokun səlahiyyətli nümayəndəsi Mərkəzi Seçki Komissiyasına (MSK) bir sıra sənədlər təqdim etməlidir. Bunlar bloka daxil olan siyasi partiyaların nizamnamələrinin notariat qaydasında təsdiq edilmiş surətləri, siyasi partiyaların bloka daxil olmaq haqqında qərarları, blokun yaradılması haqqında siyasi partiyaların səlahiyyətli nümayəndələri tərəfindən imzalanmış və həmin partiyaların möhürləri ilə təsdiqlənmiş birgə qərardır. Sözügedən sənədlər düzgün rəsmiləşdirildikdə, Seçki Məcəlləsinin tələblərinə uyğun gəldikdə MSK 5 gün müddətində siyasi partiyaların blokunu qeydə almalıdır. Əks təqdirdə, MSK siyasi partiyalar blokunun qeydə alınmasından imtina edə bilər. Lakin siyasi partiyaların blokunun qeydə alınması rəsmiləşdikdən sonra onun tərkibinə hər hansı digər siyasi partiya daxil edilə bilməz.

Siyasi partiyalar blokunun adı və emblemi ilə bağlı seçki qanunvericiliyində müəyyən tələblər var. Siyasi partiyalar blokunun adı bloka daxil olmuş partiyaların nümayəndələrinin birgə iclasında müəyyənləşdirilməlidir. Blokun adlandırılmasında həmin bloka daxil olmayan (seçkilərdə iştirak edib-etməməsindən asılı olmayaraq) və əvvəllər seçkilərdə iştirak etmiş digər siyasi partiyaların adlarından istifadə edilə bilməz. Əgər yeni qeydə alınmış siyasi partiyalar blokuna əvvəlki seçkilərdə həmin bloku yaratmış siyasi partiyaların yarısından çoxu daxil deyildirsə, yeni yaradılan bloka əvvəlki siyasi partiyalar blokunun adı verilə bilməz. Siyasi partiyaların bloku fiziki şəxsin adından və ya soyadından yalnız həmin şəxsin yazılı razılığı əsasında istifadə edə bilər. Bütün bu sadalanan tələblərlə yanaşı, siyasi partiyaların bloku özünün tam və qısa adı barədə MSK-ya məlumat təqdim etməlidir.

Siyasi partiyaların bloku öz emblemini rəsmən təsdiq olunmaq üçün MSK-ya təqdim edə bilər. Bu zaman siyasi partiyaların bloku onun tərkibindəki hər hansı siyasi partiyanın qeydə alınmış emblemi, yaxud digər siyasi partiyalar və siyasi partiyalar bloklarının indiki və əvvəlki seçkilərdə istifadə etdikləri emblemlər istisna olmaqla, istənilən emblemi təqdim edə bilər. Bir şərtlə ki, siyasi partiyalar blokunun rəmzləri əqli mülkiyyət hüquqlarını, əmtəə nişanlarına olan hüquqları pozmasın, Azərbaycan Respublikasının və digər ölkələrin dövlət rəmzlərinə, dini rəmzlərə toxunmasın, ümumən qəbul edilmiş əxlaq normalarını pozmasın. Seçki kampaniyası dövründə siyasi partiyalar blokunun adının və embleminin dəyişdirilməməsi şərti ilə blokun beş sözdən çox olmayan adından, habelə emblemindən seçki sənədlərində istifadə edilməsi MSK ilə razılaşdırılmalıdır.

Siyasi partiyanın, siyasi partiyalar blokunun səlahiyyətli nümayəndələri, habelə maliyyə məsələləri üzrə səlahiyyətli nümayəndələr müvafiq olaraq siyasi partiyanın, bloka daxil olan siyasi partiyaların və ya siyasi partiyaların nümayəndələrinin birgə iclasının qərarı, yaxud onların qurultayı, konfransı və ya rəhbər orqanın iclasının qərarı ilə təyin edilirlər. Siyasi partiyaların, siyasi partiyalar blokunun səlahiyyətli orqanının qərarı ilə yazılı formada xəbərdar etməklə nümayəndənin səlahiyyətlərinə xitam verilə bilər. Bu barədə qəbul edilmiş qərarın surəti MSK-ya və dairə seçki komissiyalarına göndərilməlidir. Siyasi partiyaların, siyasi partiyalar bloklarının dövlət və ya bələdiyyə vəzifələrində çalışan səlahiyyətli nümayəndələri özlərinin vəzifə və ya xidməti mövqelərindən seçkilərin gedişi zamanı istifadə edə bilməzlər. Siyasi partiyaların, siyasi partiyalar bloklarının səlahiyyətli nümayəndələrinin səlahiyyət müddəti onların təyin edildiyi vaxtdan başlanır və seçkilərin ümumi nəticələrinin rəsmi dərc edilməsi günündən gec olmayaraq bütün namizədlərin, habelə siyasi partiyaların, siyasi partiyalar bloklarının irəli sürdükləri siyahı üzrə namizədlərin statusunun itirilməsi vaxtı başa çatır.

Siyasi partiyaların və siyasi partiyalar bloklarının seçkilərdə iştirakı bir sıra ümumi və xüsusi şərtlərlə səciyyələnir.

Qanunvericiliyin tələbinə görə, seçkilərdə iştirak edənlər öncə mətbuat azadlığına hörmət etməlidirlər. Yəni seçki prosesində iştirak edərkən öz peşə fəaliyyəti ilə məşğul olan media nümayəndələrinin işinə mane olmamalıdır. Eləcə də namizədlərin, siyasi partiyaların, siyasi partiyalar bloklarının seçki kampaniyalarına müdaxilə etməmək və onu pozmamaq tələb olunur. Ümumi prinsiplər sırasında seçkiqabağı təşviqat materiallarını məhv etməmək və korlamamaq, onların yayılmasına, kütləvi tədbirlərin keçirilməsinə mane olmamaq mühüm şərtlərdəndir.

Seçkilərdə iştirak edərkən siyasi partiyalar və siyasi partiyaların blokları seçkilərin azad, sərbəst, dinc və mütəşəkkil keçirilməsi üçün seçki orqanları və seçki subyektləri ilə əməkdaşlıq etmək kimi vacib qaydalara da riayət etməlidirlər. Bununla belə, seçicilərin öz iradəsini azad və sərbəst bildirməsinə maneçilik törətməmək, səlahiyyətli şəxslərə və müşahidəçilərə hörmət bəsləmək və onlarla əməkdaşlıq etmək lazımdır.

Seçki prosesində riayət olunmalı əsas şərtlərdən biri səsvermənin gizliliyini saxlamaq və saxlanılmasına kömək göstərmək, seçiciləri qeyri-qanuni hərəkətlər yolu ilə öz tərəfinə çəkməmək, seçki komissiyalarının fəaliyyətlərinə əsassız müdaxilə etməmək, səslərin verilməsi və ya səslərin hesablanması prosesini pozmamaqdır.

Seçkilərin qanuni təsdiqlənmiş nəticələrinə hörmət etmək, seçkilərlə bağlı hər bir şikayəti səlahiyyətli orqana təqdim etmək və həmin orqanın bu şikayətlə bağlı qərarına riayət etməklə bərabər hədə-qorxu və böhtan xarakterli və ya zorakılığa çağıran çıxışlar etməmək və bu cür materiallar yaymamaq, seçicilərə mükafat təklif etməmək, onları cəza ilə hədələməmək hər bir seçki subyektinin əməl etməli olduğu məsələlərdəndir.

Seçki Məcəlləsinin tələblərindən biri də dövlət resurslarından, bələdiyyə və digər ictimai resurslardan bu Məcəllə ilə nəzərdə tutulmamış hallarda istifadə etməmək, təzyiq göstərmək və ya bəxşiş təklif etmək yolu ilə və ya digər qanunazidd üsullarla seçiciləri səs verməyə, səsvermədən çəkinməyə sövq etməmək, seçiciləri öz namizədliklərini irəli sürməyə və ya irəli sürməməyə, namizədliklərini geri götürməyə və ya geri götürməməyə, seçkiqabağı təşviqatda iştirak etməyə və ya iştirak etməməyə məcbur etməməkdir. Qanunvericiliyin başqa bir şərti isə heç bir vəzifəli şəxsin namizədin dəstəklənməsinə və ya dəstəklənməməsinə yönəldilən köməyindən və ya fəaliyyətindən istifadə etməmək barədədir. Yuxarıda sadalanan prinsipial məqamlara əməl olunmaması isə Seçki Məcəlləsinin tələblərinin pozulması səbəbindən Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsində və ya İnzibati Xətalar Məcəlləsində göstərilən müvafiq məsuliyyət yarada bilər.

Seçki Məcəlləsinin 2.6-cı maddəsində göstərilənlərlə yanaşı, siyasi partiyaların və siyasi partiyalar bloklarının seçkilərdə iştirakının əsaslarına həsr olunmuş doqquzuncu fəsilində isə daha konkret şərtlər yer alır ki, bunlara da riayət edilməsi vacibdir. Qanunvericiliyin tələbinə görə, digər siyasi partiyanın və ya siyasi partiyalar blokunun seçki kampaniyası zamanı öz siyasi ideyalarını və baxışlarını azad və sərbəst yaymaq hüququna, o cümlədən seçicilərin və ictimai təşkilatların hüquqlarına hörmət bəsləmək lazımdır. Bundan əlavə, seçicilərlə azad ünsiyyətin yaradılması üçün digər siyasi partiyalara və onların bloklarına mane olmamaq, siyasi fəaliyyətdə iştirak etmək istəyən seçicilərə həmin fəaliyyətin azad və sərbəst həyata keçirilməsi üçün təminatlar yaratmaq da mühüm şərtlərdəndir.

Seçki Məcəlləsinin 54-cü maddəsi namizədlərin siyasi partiyalar və siyasi partiyaların blokları tərəfindən irəli sürülməsinin ümumi prinsiplərini müəyyən edir. Həmin maddənin tələblərinə əsasən namizədin irəli sürülməsi haqqında qərarı siyasi partiya öz nizamnaməsinə uyğun olaraq qəbul edir. Belə qərar kollegial qaydada səsvermə yolu ilə qəbul edilməlidir. Bununla belə, siyasi partiyaların bloku tərəfindən irəli sürülən namizəd bloka daxil olan hər bir siyasi partiya tərəfindən təsdiq edilməli, siyasi partiyaların blokları tərəfindən namizədin irəli sürülməsi haqqında qərar isə siyasi partiyaların nümayəndələrinin iclasında (qurultayında, konfransında, rəhbər orqanının iclasında) qəbul edilir. Siyasi partiyaların bu səlahiyyətli nümayəndələri partiyaların qurultayında (konfransında, rəhbər orqanının iclasında) müəyyənləşdirilir.

Namizədin irəli sürülməsi barədə siyasi partiyanın, siyasi partiyalar blokunun qərarı protokolla rəsmiləşdirilməlidir və həmin protokolda iclasda (qurultayda, konfransda, rəhbər orqanın iclasında) iştirak etmiş iştirakçıların sayı, siyasi partiyalar blokunun yaradılması haqqında sazişdə nəzərdə tutulan qərarın qəbul edilməsi üçün lazım olan iştirakçıların sayı, namizədin irəli sürülməsi barədə qərar və bu qərar üzrə səsvermənin nəticələri və qərarın qəbul edilməsi tarixi göstərilməlidir. Onu da qeyd edək ki, siyasi partiya, siyasi partiyaların bloku bu bloka daxil olan partiyaların üzvü olmayan şəxsləri də namizəd kimi irəli sürə bilərlər.

Siyasi partiyanın səlahiyyətli nümayəndəsi namizədin adı ilə birlikdə MSK-ya siyasi partiyanın qeydə alınması barədə şəhadətnamənin notariat qaydasında təsdiqlənmiş surətini, siyasi partiyanın qüvvədə olan nizamnaməsinin notariat qaydasında təsdiqlənmiş surətini, namizədin irəli sürülməsi barədə siyasi partiyanın qurultayının (konfransının, rəhbər orqanının iclasının) qərarı və müvafiq iclasın protokolunu, siyasi partiyanın səlahiyyətli nümayəndələrinin Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş qaydada rəsmiləşdirilmiş vəkalətnamələrini də təqdim etməlidirdir.

Siyasi partiyalar blokunun səlahiyyətli nümayəndəsi isə namizədin adı ilə birlikdə MSK-ya siyasi partiyaların blokuna daxil olan siyasi partiyaların qurultaylarının (konfranslarının, rəhbər orqanının iclasının) namizəd irəli sürmək barədə qərarları ilə birlikdə müvafiq iclaslarının protokollarını, siyasi partiyaların blokuna daxil olan siyasi partiyaların nümayəndələrinin iclasının (qurultayının, konfransının) siyasi partiyaların bloku adından namizəd irəli sürülməsi haqqında qərarını və müvafiq iclasın protokolunu, siyasi partiyalar blokunun səlahiyyətli nümayəndələrinin notariat qaydasında rəsmiləşdirilmiş vəkalətnamələrini təqdim etməlidirlər.

Siyasi partiyanın, siyasi partiyalar blokunun səlahiyyətli nümayəndəsi yuxarıda qeyd olunan sənədlərlə birlikdə namizədin seçiləcəyi halda, həmin vəzifə ilə uzlaşmayan fəaliyyətə xitam veriləcəyi barədə öhdəliyi də göstərilməklə, namizədliyinin irəli sürülməsinə razılıq verməsi barədə ərizəsini də təqdim edir. Bu ərizədə namizədin soyadı, adı, atasının adı, doğum tarixi, yaşayış yerinin ünvanı, təhsili, əsas iş və ya xidmət yeri, o cümlədən tutduğu vəzifə (bu olmadıqda - fəaliyyət növü), namizədin arzusu ilə siyasi partiyaya mənsubluğu göstərilir. Namizədlərin ödənilməmiş və ya üzərindən götürülməmiş məhkumluğu olduqda, ərizədə Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin müvafiq maddəsinin adı və nömrəsi, namizədin xarici ölkədə cinayət məsuliyyəti yaradan əməli olmuşdursa və bu əməl Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində nəzərdə tutulan cinayət məsuliyyəti yaradırsa və bu haqda qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə hökmü çıxarılmışdırsa, xarici ölkənin qanununun adı göstərilməlidir. Ərizədə namizədin vətəndaşlığı və ya xarici ölkə vətəndaşlığına mənsubluğu, başqa dövlətlər qarşısında öhdəliyin olub-olmaması haqqında məlumatlar daxil edilir. MSK təqdim edilmiş sənədlərə 5 gün müddətində baxır, irəli sürülmüş vətəndaşın namizədliyinin təsdiq olunub-olunmaması barədə əsaslandırılmış qərar qəbul edir və siyasi partiyanın, siyasi partiya blokunun səlahiyyətli nümayəndəsinə bu barədə məlumat verir. Bununla belə, müvafiq seçki komissiyası təqdim olunmuş sənədlərin qəbul edilməsindən imtina edə bilməz.

Namizədliyin təsdiq edilməsindən imtina edilməsi üçün əsas yalnız tələb olunan sənədlərin lazımi qaydada rəsmiləşdirilməməsi və ya namizədliyin irəli sürülməsi qaydasının pozulması ola bilər. Səhvlər və pozuntular müvafiq sənədlərdə siyasi partiyanın, siyasi partiyalar blokunun səlahiyyətli nümayəndəsi tərəfindən düzəlişlər edilməsi yolu ilə aradan götürülə bilərsə, MSK namizədi bu haqda xəbərdar edir, müvafiq düzəlişlər edildikdən sonra namizədliyin irəli sürülməsi təsdiqlənir.

Siyasi partiya, siyasi partiyaların bloku və yaxud seçicilərin təşəbbüs qrupları prezidentliyə irəli sürdükləri namizədin müdafiəsi üçün 40 mindən az olmayan sayda seçici imzası toplamalıdırlar. Bu zaman 60-dan az olmayan seçki dairəsinin hər birinin ərazisindən azı 50 imza toplanmalıdır. Siyasi partiya və siyasi partiyaların bloku tərəfindən irəli sürülən namizədin qeydiyyatı üçün imza vərəqələri və digər seçki sənədləri MSK-ya təqdim olunduqdan sonra onlara 7 gün müddətində baxılır və müvafiq qərar qəbul edilir.

Siyasi partiya öz nizamnaməsinə uyğun olaraq, siyasi partiyaların bloku isə ona daxil olan siyasi partiyaların səlahiyyətli nümayəndələrinin qərarı ilə səsvermə gününə azı 10 gün qalanadək istənilən vaxt müvafiq seçki komissiyasına yazılı ərizə verərək prezidentliyə qeydə alınmış namizədi geri çağırmaq hüququna malikdir.

Qanunvericilik imkan verir ki, prezidentliyə qeydə alınmış namizədlər siyasi partiya, siyasi partiyaların bloku səsvermə gününə azı 10 gün qalmış müvafiq seçki komissiyasına yazılı ərizə verməklə, namizədləri irəli sürmüş orqanın qərarı ilə seçkilərdə iştirak etməkdən imtina edə bilər. Bu halda siyasi partiya, siyasi partiyaların bloku bələdiyyə üzvlüyünə namizədləri geri çağıra bilər.

Prezidentliyə namizəd və ya onun səlahiyyətli nümayəndəsi MSK-ya bildiriş təqdim etdikdən və ya siyasi partiya, siyasi partiyaların bloku tərəfindən irəli sürülməsi haqqında müvafiq qərarı təqdim etdikdən sonra, lakin namizədlərin qeydə alınmaq üçün Komissiyaya təqdim edilməsi gününə azı 5 gün qalmış seçki fondunu formalaşdırmaqdan ötrü xüsusi seçki hesabı açmalıdırlar. Prezidentliyə namizəd səlahiyyətli nümayəndəsinə özünün xüsusi seçki hesabının açılmasını tapşıra bilər. Prezidentliyə namizəd, qeydə alınmış prezidentliyə namizəd MSK-ya yazılı məlumat verməklə, başqa şəxsə özünün seçki hesabında olan vəsaitdən istifadə etmək hüququ verə bilər və bu halda qanun pozuntularına görə məsuliyyəti həmin şəxs daşıyır.

Onu da qeyd edək ki, prezidentliyə namizədin seçki fondu məbləğinin yuxarı həddi 10 milyon manatdan çox ola bilməz. Bu da prezidentliyə namizədlərin 250 min manatdan çox olmamaq şərti ilə, xüsusi vəsaiti (siyasi partiyalar, siyasi partiyaların bloku tərəfindən irəli sürülən prezidentliyə namizədlər üçün bu xüsusi vəsait siyasi partiyaların, siyasi partiyaların blokunu yaratmış siyasi partiyaların verdiyi vəsaitlər hesabına formalaşır) və vətəndaşların və hüquqi şəxslərin könüllü ianələri hesabına toplanır. Könüllü ianələrin həddi vətəndaş üçün 3000, hüquqi şəxs üçün 50 min manatdan çox ola bilməz.

Beləliklə, bu qənaətə gəlmək olar ki, seçki qanunvericiliyinin verdiyi geniş imkanlar siyasi partiyalar və siyasi partiyalar bloklarının seçkilərdə fəal iştirak etməsinə tam şərait yaradır.

Mikayıl RƏHİMOV,
Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Seçki Komissiyasının katibi

azerbaijan-news.az

Azərbaycan.- 2023.- 23 dekabr, № 281.- S.11.